

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

INFORMATIE IV

**Tips en Wenken, w.o.
- Ervaringen van molenaars**

door E. Zwijnenberg

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
1. Ervaringen van een vrijwillige molenaar.....	4
2. Gehoord.....	6
3. Zeg.....	6
4. Hoe honden een molen hielpen restaureren.....	7
5. Iedere.....	7
6. Rouwen en Vreugde.....	8
7. Molenaarsziekte.....	9
8. Wat u misschien nog niet wist:.....	9
9. Wat u waarschijnlijk wel wist :.....	9
10. Wat u eigenlijk wel zou weten weten :.....	9
11. Het mag bekend verondersteld worden dat :.....	9
12. Het volgende is geen "examenstof" maar misschien wel interessant:.....	10
13. Naar aanleiding.....	10
14. Oud-molenaars.....	11
15. Molenaarslatijn.....	11
16. Molenterminologie.....	11
17. Weervoorspelling.....	13
18. Enkele tips.....	15
19. Naar aanleiding van.....	16
20. Houd eens een speurtocht in de krachtcentrale, de KAP.....	17

In deze en andere "Informatie"-documenten staan soms verwijzingen naar bepaalde pagina's op basis van de oorspronkelijk bladzijdennummers. Die bladzijdennummers zijn in de rechterkantlijn opgenomen in rechthoekige kaders met gele achtergrond.

1

Voorwoord

Amsterdam, 20 augustus 1972,

L.S.

De vierde publicatie "INFORMATIE" ligt thans voor U , en bevat weer bijdragen van verschillende leden. Zo treft U enkele waardevolle verhalen aan van de heren D.J. Abelskamp en J. Rentenaar. De heren J. Gunneweg en E. Smit jr. waren zo vriendelijk de tekst kritisch door te lezen , terwijl de heer Smit zelfs nog een belangrijk stuk erbij schreef! Kortom "INFORMATIE" staat open voor bijdragen van examinatoren , instructeurs, leden-in-opleiding, geslaagde leden, en iedereen die denkt iets te weten of te hebben ervaren dat voor medeleden interessant kan zijn .

Veel dank ben ik ook verschuldigd aan Mej. A. van Riemsdijk die de oorspronkelijke tekst typte; en de heer C.W. van Dijk die de uiteindelijke tekst op stencil zette .
Ik hoop dat velen mij in de komende tijd weer iets zullen toezenden voor een volgende uitgave. De molens en het molenaars-vak bieden stof genoeg ! Ook korte stukjes of tips zijn welkom.

Hoogachtend,

Eric Zwijnenberg
Herengracht 75
Amsterdam .

1. Ervaringen van een vrijwillige molenaar

Warken , 13 augustus 1971.

Een warme dag met stugge wind. Voor mij een feestdag , want ik ga samen met de provinciale molendeskundige voor 't eerst naar "mijn" molen, een grondzeiler korenmolen te Warken (Gelderland). 't Is een rieten achtkant . Vlucht 20,50 meter, in behoorlijke staat. Geen zeilen, wel 2 fokken. 's Morgens de zolders schoongemaakt en 's middags gedraaid (zonder steen). De molen had in ± 6 jaar niet meer gedraaid maar loopt licht en haalt al gauw 80 enden. Machtig eindelijk weer eens het geluid van de wieken te horen en in een draaiende molen bezig te zijn.

In de oorlogsjaren en kort daarna, maalde ik ook veel met een korenmolen. Daarna had ik er geen mogelijkheid meer voor. Vandaag gaat een wens van 22 jaar in vervulling! Met de ervaringen die ik na die dag met deze molen had (ik ga er elke zaterdagmorgen of -middag heen), kan een ander misschien ook z'n voordeel doen .

Zoals gezegd verkeerde de molen in goede staat en was beslist goed maalbaar. Maar bij nadere controle komen toch wel wat gebreken aan 't licht. Het rietdek is hier en daar dun en achter in de kap hielden de mussen huis. Deze lekkage is gelukkig door de rietdekker hersteld. Tot die tijd had ik er kuikengaas voor gespannen, om de mussen buiten te houden. Ook alle spleten en gaten tussen de balken heb ik met kuikengaas beslagen.

Bij een der kistramen zaten de mussen ook te wroeten. Wat oude zakken er tegen gedrukt en afgelopen was het. De sperwer die op de molen hoort, blijft onder de roosterhouten van de kap op de waterborden zitten en komt nog steeds terug. De eerste zaterdagen zijn gedeeltelijk besteed aan schoonmaken, ramen zemen, vang controleren , taatspotten schoonmaken en van nieuwe olie voorzien, kamwerk smeren, nieuwe kruipalen ingraven, leklatjes op staart en schoren aanbrengen en kammen en staven in de was zetten . En natuurlijk zoveel mogelijk draaien. Na een kleine maand de steen eens mee laten lopen. Die strijkt niet goed, dus kuip er af en nader controleren.

Met wat balanceergewichtjes is de zaak een heel eind verholpen. Kuip erom en gevraagd of er graan te malen is in de mechanische malerij. Ja, mais kan er wel door. Met een paar zakken mais op de steekwagen naar de molen. Luiwerk proberen. Ja, ook dat doet het. Eindelijk echt malen we met harde Z.W. wind en 60 à 70 enden.

De steen blijkt vrij stomp te zijn en zal eens gebild moeten worden, maar malen doet ie!

De reguleur werkt niet mee. Riempje stuk. Een week later is dat klaar, maar de zaak blijkt ontregeld te zijn. Dat is bij volgende gelegenheden weer proefondervindelijk verbeterd. De aanslag van de schoe deugt ook niet. Er zit een stuk hardhout tegen de aanslag, en dat is niet origineel. Op verschillende Achterhoekse molens ziet men namelijk dat tegen de arm van het schudschoe een bot geschroefd is (een varkens- of runderbot). Dat is aan één zijde wat vlak gehakt, zodat het goed tegen het schoe aan draagt, en niet door veert. De steenspil heeft dan een vierkant staakijzer zonder klapspanen. Door het gebruik van oude botten wordt de aanslag feller, en ze slijten niet zo snel weg als een stuk hardhout.

Er lagen nog wat oude botten in de molen. Dus een bot tegen de aanslag gezet i.p.v. het stuk hardhout. Dat geeft een flinke verbetering.

Op een zaterdag zonder wind looplamp meegenomen en alle balken tussen steenzolder en kapzolder eens schoongemaakt . Ook het luiwerk en spoorwiel meegenomen. Een hele kruiperij, maar 't is de moeite waard.

Een toerenteller zou wel eens leuk zijn, maar hoe lap je dat? Eerst geprobeerd met een kilometerteller van een fiets. Vastgezet op de lange spruit en een spijker in bovenwiel . Het gaat wel, maar het is een hele omrekenarij. Later kreeg ik een teller van een automatische weegschaal . Die gaat bij iedere omwenteling één nummer hoger en dat werkt goed. Het verwondert me iedere keer weer hoeveel toeren zo'n as maakt in een paar uur bij flinke wind.

Begin januari haal ik de vang weer op na 't thee drinken bij de molenaarsfamilie en daar valt een grote kram naast me in 't gras. Waar komt die vandaan? Ik heb een vermoeden en ga achter uit de kap eens kijken. En ja, daar heb je het. De ketting is aan de wipstok bevestigd d.m.v. een ring, die om de wipstok is geschoven en daar in een gleuf ligt. Daar overheen is een kram geslagen, zodat de ring niet van de stok kan schuiven. Deze kram is er af geroest. Ik vind de situatie wat gevaarlijk en stop de molen voorzichtig.

30

De wipstok zal naar binnen moeten en dat is een klus die ik niet alleen af kan. Gelukkig is de week erop de jonge molenaar bereid me te helpen. Op aanwijzing van zijn vader die ook naar boven gekomen is, wordt de wipstok naar binnen gehaald en een eiken klos over de ring gezet. Meteen een goede gelegenheid om de vangketting te controleren! Er blijkt een dicht gebogen schakel in te zitten. Dat wil zeggen een schakel die niet gelast is, maar alleen maar dicht gebogen is, en dus weer kan open buigen. Door middel van een boutje met moer wordt deze schakel overbrugd. Gelukkig, ook dat is weer opgelost.

Een week later ga ik met een looplamp, een vetkistje (als beschreven in Informatie [deel II, pag.16](#)) op 't halslager zetten. Met een verfkraaber verwijder ik het oude vet eens van de tempelbalk (burgemeester) (zo'n vetkadet!) en van de baansteen (halssteen). De tempelbalk is direct bereikbaar omdat de smeervloer eronder ligt. Tot mijn grote schrik ontdek ik een verticale scheur door de baansteen op ongeveer 1/3 van de breedte, links van de as. De scheur is ± 4 mm. breed. Nu is 't voorlopig wel gebeurd met malen, want een nieuwe steen kost geld en 't zal wel een tijd duren voor hij er in zit, denk ik.

Met vrees en beven ga ik naar de oude mulder en vertel hem het geval. Ik vraag of hij er soms iets van weet. 't Is een pak van m'n hart, als hij vertelt dit ze 6 jaar geleden met de restauratie toen overlegd hebben met de molenmaker, wat met de gescheurde steen te doen. Die adviseerde hem te laten zitten omdat de scheur niet in het hart zat en niet aan de "oplopende" kant (rechts van de as). Voor alle zekerheid ga ik toch met een mokertje naar boven om de wiggen waarmee de steen tussen keer- en weerstijl zit geklemd, wat na te slaan. 't Blijkt geen overbodige weelde, want bij sommige moet ik er een triplex plankje tussen leggen, zoveel ruimte zit er in. Nu ik toch bezig ben, neem ik ook de wiggen van hett bovenwiel maar mee én ook daar is wel wat áán te halen (stevig stuk hout op wigkop houden en daarop met moker slaan, anders sla je de koppen van de wiggen in elkaar!).

Na 't aanslaan de wiggen vast zetten door er een latje voor te spijkeren. Ze kunnen dan niet terugwerken. Ook 't spoorwiel en de steenschijf krijgen zo een beurt. Een looplamp mee nemen naar de kap is wel eens nuttig.

Ik ontdekte n. l. die scheur in de halssteen, loszittende wiggen, een slecht stukje in het boventafelement en een paar slechte hondsoren. Ook de vangcontrole is er gemakkelijker door. Tenslotte ontdekte ik er 2 molenrijmpjes mee en daarmee zal ik dit stukje besluiten :

BILLEN EN MALEN

- a. Billen en malen is niets van te halen .
Maar scheppen en schrijven,
Daar moeten wij, mulder van blijven.
Warken 1880.
- b. 'Hier wordt door storm windkracht,
Voedzaam graan tot stuivend meel gebracht.

(n.b. Scheppen is het maalloon in natura dus scheploon).

2. Gehoord

Molen no. 2 te Aarlanderveen staat zo scheef; als je daar te gast bent en soep zit te eten , dan heb je de ene kant van je bord al leeg als de andere kant nog helemaal vol staat

3. Zeg

Tegen een Limburger " watermolen " en hij denkt aan een beekje met daarin een schoepenrad van een korenmolen.

Zeg tegen Noordhollander "watermolen" en gegarandeerd denkt hij aan het wijdse polderlandschap met daarin een windmolen die de polder bemaalt.

Kortom voor de een heeft het woord watermolen een andere betekenis dan voor de ander. De Limburger vindt zijn opvatting de juiste, en noemt de poldermolen ter onderscheiding van " zijn " watermolen een "windwatermolen". Voor de man uit 't westen is de toevoeging "wind" overbodig: zijn "watermolen" is ten alle tijde een door wind aangedreven molen . Hij vindt dan ook dat die molen aan het beekje maar een andere naam moet hebben en noemt hen "waterradmolen". 't Is dus maar wat je gewend bent: het water drijft het rad aan, of 't rad drijft het water voort.

Van oudsher bestaat er, laat ik het voorzichtig zeggen, afgunst tussen korenmolenaars van een windkorenmolen en die van een waterradkorenmolen. De windmolenaar vindt dat gedoe met een sluisje en een beekje maar niks, en de waterradmolenaar kijkt minachtend hoe z'n collega windmolenaar met grote lappen textiel staat te worstelen en zich in 't zweet kruit ... Conclusie: wat een gesloten persoonlijkheid moet de molenaar van een watervluchtmolen zijn geweest ....

(U weet toch hoop ik : een watervluchtmolen is een molen die zowel z'n stenen kan aandrijven via de wind als via het water van een beek. Ze zijn er niet meer in Nederland. Er

heeft er een gestaan in Casteren N.Br. Bouwjaar 1820. Het was een molen met een stelling. Hij staat afgebeeld als nr. 28 in het boek van Leen Molendijk: " 32 Nederlandse molens in het landschap " aquarellen). (Voordelig verkrijgbaar bij 'De Slegte", boekhandels in Amsterdam, Utrecht, den Haag, Arnhem).

4. Hoe honden een molen hielpen restaureren.

U zult, net als ik, wel verbaasd zijn te horen dat dankzij de honden (of eigenlijk de eigenaren) een restauratie van een molen kon worden uitgevoerd. Het gebeurde dit jaar in een klein plaatsje in Groningen.

Het besluit tot restauratie was al in 1971 genomen, maar kon nog niet worden uitgevoerd doordat er geen dekking aanwezig was voor de lasten wegens afschrijving. Deze dekking is nu gevonden: de hondenbelasting heeft namelijk meer opgebracht dan was begroot. Als andere gemeentes óók zo zouden kunnen financieren zou ik tot alle molenliefhebbers willen zeggen : Help een molen, koop een hond.

5. Iedere

Rechtgeaarde Noord-Hollander heeft wel eens gehoord van het "peil". Aangezien dit nauw verband hield met de watermolens, is het de moeite waard dit systeem hier eens te beschrijven voor niet-ingewijden:

In 1795 is de "peilbemaling" ingevoerd: Als de waterstand van de Schermerboezen te Spijkerboor (een klein plaatsje bezuiden De Rijk) N.A.P. heeft bereikt mogen de polders niet meer bemalen worden. Dat mag pas weer als via de verschillende sluizen weer voldoende boezemwater is weggevoerd.

Door toevallige omstandigheden kan dit soms dagen duren, en al die tijd kan het water in de polder blijven stijgen.

33

Het feit dat het peil was bereikt werd via een doeltreffend communicatiesysteem doorgegeven aan alle molens en gemalen. Het peil werd afgelezen door de molenaar-hoofdseingever. Hij hees bij dag een blauwe vlag, en bij nacht een brandende lantaarn in de bovenste wiek. Dit sein werd overgenomen door vier molens in de omgeving. Deze gaven het op hun beurt weer door aan andere seinmolens enz. enz. Toen de molens verdwenen en gemalen er voor in de plaats kwamen werden hoge masten opgericht om het sein door te geven. In principe werkt dit systeem nog steeds (zij het dat ook van de telefoon gebruik gemaakt wordt) maar door een betere bemaling van de boezem ziet het er niet naar uit dat het nog vaak "peil" zal worden in Noord-Holland.

Interessant is nog te vermelden dat het Hoogheemraadschap van Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland (dat in Noord-Holland het boezemwater beheert) een bijdrage in de kosten geeft wanneer een "peilmolen" wordt gerestaureerd en de roeden moeten worden vernieuwd . Dit teneinde de molen in stand te kunnen houden.

Een oud-watermolenaar uit Noord-Holland vertelde mij hoe hij in de oorlogsjaren op een molen maalde waarvan de vijzel ook met een motor kon worden aangedreven. Werd het nu peil, dan spande de molenaar de molen braaf uit, naar maalde stiekem met de motor verder. Dit natuurlijk tot groot genoegen van de boeren. De peil-opzichter (ook dat was een beroep) had donders goed in de gaten wat er zich afspeelde, maar tegen de tijd dat hij de verlaten, midden in het polderland liggende molen had bereikt, stond de vijzel natuurlijk al stil, went de molenaar zag de opzichter al op een kilometer afstand aankomen. De opziener liet z'n vermoeden echter wel op schitterende wijze aan de molenaar blijken : Overol mo'k met leerze neer de molens, maar bij jou ken 'k wel op skoene kome".

Overigens ging het functioneren van het communicatiesysteem via het peil niet altijd even makkelijk. Als het heel slecht weer was, en de striemende herfstregens het zicht tot een paar honderd meter of zelfs minder beperkte, konden de molenaars de peilvlag of de peillamp niet zien. De seinmolenaar moest dan (meestal liet hij het zijn kinderen doen) bij alle molenaars in de omgeving het peil "aanzeggen".

Zo vertelde mij een oud-molenaar hoe hij vroeger als jongetje van een jaar of 8 samen met zijn broertje een hele route had die hij moest afleggen, om zo ieder wel zo'n 6 molenaars te moeten aanzeggen dat het peil was, en dat ze het malen moesten staken .

In zware stortregens, in gierende wind, net nauwelijks voldoende kleren, moesten zij, doorweekt tot op de huid, op klompjes over de vrijwel onbegaanbare dijkjes en kaatjes, wegzakkend tot verover de enkels, van molen tot riolen. Meer dan 10 kilometer moesten zij zo voort, waarmee ze vaak meer dan een halve dag onderweg waren

34

6. Rouwen en Vreugde.

Natuurlijk kent iedere vrijwillige molenaar deze wiekstanden. Het is een van de dingen waarvan de meeste bezoekers wel eens hebben gehoord, en zo niet, zich dat graag laten uitleggen. Wij hopen echter dat de vrijwillig molenaar deze gebruiken niet alleen kent, naar ook daadwerkelijk toepast bij de zich voordoende passende gelegenheden.

Wij kennen vrijwilligers die deze tradities in ere houden, en de molen in rouw zetten bij het overlijden van een dijkgraaf, bestuurslid van polder of gemeente, familielid van de oud-molenaar etc. , en in vreugde bij huwelijken van bekende personen in de streek. Laat deze gebruiken voortbestaan, en wel volgens de plaatselijke gebruiken. Informeert u eens bij oud-molenaars, of oude bewoners in de buurt van de molen hoe dat ging. Houd de streekgewoontes in ere, dus geen Limburgse processietooi op een Friese molen of een Zaanse bruidstooi op een Brabantse korenmolen.

Hoe lang werd er gerouwd? Kruiden men ook mee als er een begrafenisstoet voorbij ging, of zette men de molen alleen naar even in de rouw tijdens het passeren van de stoet? Werden er, zoals in de Zaanstreek, afhankelijk van de graad van verwantschap een of meer windborden afgeslagen? Werd bij vreugde een vlag geplaatst? Zo ja, waar, achter op de kap , of in het bovenste end, of aan de stelling?

Wie nog wat wil lezen over verschillende wiekstanden kan ik aanbevelen het boek " De Molen in ons Volksleven" van A. Bicker Caarten er op na te slaan. Dit boek dat veel bijzonderheden

over het vroegere molenleven geeft is het lezen, (en het herlezen) ten volle waard. Voordelig verkrijgbaar bij o.a. " De Slegte'.

7. Molenaarsziekte

Is geen typische beroepsziekte van molenaars of een ander woord voor luiheid (zoals schoolziekte) en ook niet datgene wat vaak aan alle vrijwillige molenaars wordt toegeschreven (als u begrijpt wat ik bedoel), maar is een bomenziekte: een schimmel bij vruchtbomen, waardoor het blad er als meel bestoven uitziet.

8. Wat u misschien nog niet wist:

Er zijn in Nederland drie wipmolens met stelling:

1. Friesland: Joure (gemeente Haskerland) "Groene Molen",
Functie : Poldermolen met vijzel (= schroef).
2. Noord-Holland : Weesp "'t Haantje" , Functie:Korenmolen.
3. Zuid-Holland : Hazerswoude, "Nieuw Leven ". Functie : Korenmolen.

35

9. Wat u waarschijnlijk wel wist :

Dat er nog vier Paltrokmolens in Nederland zijn : Twee in de Zaanstreek, een bezuiden Haarlem en een in het Openluchtmuseum in Airnhem .

10. Wat u eigenlijk wel zou weten weten :

Dat er één ronde stenen vijzelwatermolen met stelling is in Nederland (Gouda, polder Beneden-Haastrecht , Z.H.). Het is echter niet de enige watermolen met stelling. In Friesland staat nog een achtkantige stellingmolen te Langweer, gemeente Doniawerstal. De merkwaardige molen heeft twee functies, namelijk polder- en korenmolen.

Op de stellingzolder bevonden zich de koppels maalstenen , terwijl vanaf het spoorwiel een spil was afgetakt naar de begane grond, waar een schroef (=vijzel) werd aangedreven ten behoeve van de bemaling. Helaas zijn stenen en schroef tegenwoordig niet meer aanwezig. Bezitters van het boek "Molens van Friesland" waar op pag. 232 (buurtschap Boornzwaag) meer bijzonderheden over deze molen staan. Tenslotte is er nog de hierboven al genoemde wipwatermolen met stelling. Vroeger zijn er meer watermolens met stelling geweest voornamelijk ronde stenen , zoals in Gouda.

11. Het mag bekend verondersteld worden dat :

Bij een malende molen (met uitzondering van paltrok en standaardmolen) het "ruimend" kruien (dus met de zon mee) lichter gaat dan het "krimpend" kruien. Bij een licht kruiende molen is het echter zeer gevaarlijk om met een malende molen ruimend te kruien, want de kap kan uit zichzelf gaan lopen. Ik weet dat sommige molenaars dit gevaar niet zien of de risico's niet kennen. Onlangs hoorde ik echter nog weer een geval vertellen door een oud-watermolenaar, waaruit duidelijk blijkt dat kruien bij een malende molen niet toelaatbaar is: Het betrof een Noord-Hollandse binnenkruier, met een kruitwerk van houten rollen (dus niet eens het lichter lopend tengels kruitwerk of ijzeren rollen). De molenaar kruidde ruimend terwijl

de molen maalde. (Hij had voor deze bezigheid overigens een leuke benaming: "Op het gaande wiel kruien"). Het ging licht, nog lichter, en op een goed moment hoefde hij niet meer aan het kruirad te draaien: de kap rolde door. Gelukkig had hij één belangrijke veiligheidsmaatregel getroffen: de maalketting (= bezetketting bij een buitenkruier) had hij slaphangend al aan een kram gezet. Met een onvoorstelbare dreun en een wolk roest werd de ketting opeens gespannen toen de kap er aan rukte. De zéér zware ketting (schalmen 18 mm. dik, 22 cm lang) was na de klap verscheidene cm. langer geworden, de schalmen samengeknepen.

(N.B. bij een binnenkruier, waar de bezetketting die de kap vasthoudt veel dicht bij het hart van de molen zit dan bij een buitenkruier, is de kracht op die ketting veel groter dan bij een buitenkruier).. Dus molenaars: krui niet op 't gaande wiel.

De heer Gunneweg tekent hierbij aan dat het inderdaad altijd verstandiger is de molen eerst te vangen alvorens te gaan kruien, maar dat er toch door veel molenaars tijdens het malen wordt gekruid . Hoe zwaarder de molen kruit, des te minder bezwaarlijk dit is. Ook des te lichter de molen trekt, een voor de prins malende molen zal weinig neiging vertonen weg te lopen. Ook een Paltrok en een standaardmolen, waar het belastende maalwerktuig zich in het draaibare gedeelte van de molen bevindt, hebben die neiging niet.

In het zuiden van Nederland hebben bijna alle molens Engelse kruitwerken, die vaak zo licht lopen , dat ze , wanneer een molen flink loopt bij het losmaken van de staart, vanzelf de kap weg laten lopen. Het kruien op het gaande wiel is hier dus een kwestie van het laten slippen van de keerketting (=bezetketting) door een oogbout van de kruibok . In zo'n geval is het nog veel moeilijker om in tegengestelde (dus krimpemde) richting te kruien als de molen maalt. Met name bij het uitleggen van de kruitketting, want dan wil de kap weer terug. Ook hier is echter door het juiste gebruik van de keerketting (bezetketting) wel weer uit te komen. Vaak hebben deze molens twee keerkettingen voor dit doel.

12. Het volgende is geen "examenstof" maar misschien wel interessant:

Op korenmolens groeit vaak een bijzondere flora die zijn oorsprong vindt in het feit dat de molen eeuwenlang de plaats was waar koren van heinde en verre gemalen werd.

Allerlei meegevoerde zaden kwamen daarbij vaak op de grond rond de molen terecht, ook zaden van uitheemse planten, als er buitenlandse granen werden vermalen. Bekend is bijvoorbeeld het voorkomen van Grijskruit rond de korenmolens, dat zich hardnekkig handhaaft, ook al komt er sinds jaar en dag geen graan meer op de molen. Bijzonder veel verschillende planten komen voor op de belt van de "Buitenmolen" (Torenpolen) te Zevenaar. Deze flora werd geïnterpreteerd door de heer J.G.J. Frentrop. Er komen zeldzame kruiden voor, en al deze planten (47 verschillende) staan vermeld in het kleine, ook voor het overige lezenswaardige, boekje "De Hertoglijke wind- en rosmolen buiten Zevenaar". (Uitgave gemeente Zevenaar 1970).

13. Naar aanleiding

Van het stukje over de zak met gemalen dakpannen (Informatie [deel III pag. 26](#), 'Gehoord 4") vertelde Klaas Zaaij mij dat men, volgens een oude watermolenaar, wanneer de molen niet te

vangen was, ook wel eens een oude deken tussen vang en bovenwiel propte. "Invoeren" dus bij het teenstuk bij een stutvang, of bij het sleep (buik)stuk bij de Vlaamse Vang.

14. Oud-molenaars

Hebben vaak van die prachtige kernachtige uitspraken over molens, en gebruiken daarbij soms kostelijke beeldspraken. Zo vertelde één mij het geval van een molenaar die nogal op ruwe wijze de vang pleegde op te halen: de man "sprong" min of meer in 't vangtouw. Op een goede dag ging dat mis: de half verrotte vangstok brak en kwam naar beneden. Zoiets gaat de buurmolenaars natuurlijk nooit onopgemerkt voorbij en de ongelukkige molenaar stond aan heel wat kritiek bloot en het eerste wat z'n buurmolenaar hem toeriep was : " Zo, heb je 'm de steert van z'n kont getrokken?"

Mooi zijn ook de beschrijvingen die de watermolenaars weten te geven over molens die niet zo erg hard lopen, en maar weinig water weten te verzetten. De een heeft het over de molen die maar zo'n beetje "voortwauwelde" terwijl die met vier volles in windkracht 6 stond, de ander had het over z'n eigenmolen die bij vier volles maar zo'n 40 enden liep, terwijl de molen van die andere polder dan 4 schuines voor had en wel 80 enden liep. "Dat ergerde me verschrikkelijk, vooral als ik dat water bij mij dan maar zo'n beetje uit die waterloop zag "Poezelen" terwijl ik wist dat 't bij die ander d'r bij bakke werd uitgeslagen

15. Molenaarslatijn

Bicker Caartens verhaal no. 3 op pag. 111 van "De Molen in ons Volksleven" over een korenmolen heeft ook al een variant onder de watermolenaars , zo bleek me uit het verhaal van een oud-water-molenaar : 't Woei vreselijk hard, en de molen ging harder en harder, zelf op blote benen al meer dan 150 enden, en prompt ging 't hele kruis d'r dan ook af. Maar de molenaar had niks in de gaten, die merkte 't pas toen de volgende morgen een boer kwam vertellen dat de polder helemaal droog stond: Het scheprad had zó hard gedraaid dat het in z'n eentje, zonder aangedreven te worden nog zoveel gang had dat 'ie de hele hecht door had gemalen.

38

16. Molenterminologie

Wij zijn van mening dat getracht moet worden de benamingen van onderdelen, zeilvoering etc. die in een bepaalde streek gebruikelijk zijn, te handhaven. Hier ligt naar het idee van het bestuur van het Gilde ook een taak voor iedere vrijwillige molenaar. Deze moet trachten dezelfde uitdrukkingen te gebruiken die de molenaars in zijn streek bezigen of bezigden. Door de verspreiding van veel molenlectuur, ook de examenstof voor vrijwillige molenaars, ontstaat het gevaar dat over het gehele land de terminologie gebruikt gaat worden die eigenlijk typisch Hollands is.

Er is echter in de loop der eeuwen zo'n grote verscheidenheid aan streekgebonden molentermen en uitdrukkingen gegroeid , dat wij uit eerbied voor de overlevering van dit aspect van het molenaarsvak zeer bezorgd zijn voor een vervlakking, of zelfs een verwarring.

Het bewaren, en zo mogelijk ook vastleggen hiervan is iets dat door het Gilde beslist moet worden nagestreefd.

Bekend is dat de Zaanstreek zeer sterk zijn eigen molenterminologie heeft, maar ook andere streken hebben, hoewel minder in het oog vallend, hun eigen traditie, en dat wordt door sommigen wel eens vergeten.

"Halssteen" is zo'n woord dat iedere vrijwillig molenaar via talrijke boeken en publicaties krijgt ingegoten. Maar van molenmakers uit bijvoorbeeld Gelderland hoort men meestal de term "baansteen".

In de Zaanstreek hoef je het niet te wagen de "stelling" voor "galerij" of "balie" uit te maken, of de "middelbalk" een "lange spruit" te noemen.

Elders in den lande vindt men je maar een rara snuiter als je over "vang" en "vangen" spreekt in plaats van "praam" en "pramen". Zo kent men in sommige streken weer "windborden", "rijklamp" en "rust", die elders "stormplanken", "klos" en "stoeltje heten.

Wanneer men in Limburg met een molenaar of molenmaker praat, dan spreekt hij van "kastmolen" (standermolen), aswiel (bovenwiel), wieg (bovenschijf), koning (koningsspil), rondsel (steenschijf) en scheiën (heklatten) etc. We zouden op prijs stellen dat een vrijwillig molenaar uit Limburg deze termen gebruikt, zij het dat het natuurlijk plezierig is als hij ook de 'Hollandse' termen kent. Kortom laat ons de streek-uitdrukkingen behouden.

Een van onze leden de heer J. Rentenaar, heeft vroeger zelfstandig gemalen op een watermolen in de Zijpe- en Hazepolder N.H.

De heer Rentenaar komt uit een molenaarsgeslacht en stuurde ons twee verhaaltjes toe over gebeurtenissen in vroeger tijd:

1. Mijn verhaal speelt zich af op 2e kerstdag 1957 op molen Z.G. in de Zijpe. Het was nog een jonge molenaar met weinig ervaring die deze molen bemaalde. Het was deze dag niet zo'n erg betrouwbaar weer; af en toe een klein sneeuw buitje. De molen maalde met 4 schuinen (of 4 lange halven) met zo'n 70 enden. De wind was een beetje wisselvallig, maar om een uur of 2 kwam er uit het noordwesten een lekker "kantluchtje" (dat maak je als kustmolenaar vaak mee) opzetten.

Op een gegeven moment ging de molen aan de loop: zo'n 120 enden. Als je dan een goede vang hebt is er niks aan de hand, naar dat was juist niet het geval op deze molen, die was met 90 enden al slecht te vangen.

Maar waar was de molenaar? Nu die zat heel mooi met z'n vader en familie niets vermoedend een kaartje te leggen. Opeens vliegt zijn vader overeind en rent op kousenvoeten naar buiten, gevolgd door zoonlief. Maar het was te laat. Vader, een rasechte doorgewinterde molenaar, kon die hollen niet neer vangen. Met een paar krachtige termen werd de zoon naar de kruizolder (kapzolder) gedirigeerd om als verzwarende te dienen op de vangbalk. Maar wat er gebeurde, er gebeurde niets. De molen draaide door als een bezetene. Ondertussen was vader ook naar boven gegaan en had eveneens plaats genomen op de vangbalk. Gelukkig zakte toen het buitje wat af, en ook de molen ging toen langzamer, wat precies op tijd was.

De kap was door het lang aanhoudende vangen vol rook komen te staan, je kon er geen hand voor de ogen zien. Toen de rook wat optrok zei de zoon: "Gut, vader zat jij hier ook?" Ze hadden elkaar helemaal niet gezien vanwege de rook en de emoties.

De gebeurtenis had wel zijn sporen achtergelaten; de hele kruizolder lag bedekt met een laag houtskool (In de Zaanstreek noemt men dat pijpiesdrop).

Laat dit een waarschuwing zijn. Als je met buig weer wilt malen, ga dan nooit uit de buurt van 't vangtouw.

Alleen zij die onder allerlei weersomstandigheden, ook slechte, hebben gemalen kunnen zich pas een vrijwillig molenaar gaan voelen. Alleen als je het helemaal niet vertrouwt, stop er dan naar mee.

2. Dit verhaal is eveneens werkelijk gebeurd en wel in de Speketerspolder. Daar was toen mijn vader molenaar. Het gebeurde in oktober 1927. Het was een hele natte regenperiode. Met veel onweersbuien, en zoals u misschien wel weet, hangen in de herfst de luchten veel lager. Zoals ik al zei, er was erg veel water gevallen, dus ook hoog water in de polder, en er moest dus veel gemalen worden. Liefst de hele dag en nacht door, zolang als er water was. Niet naar bed, en zo lang er gemalen werd was m'n vader dan ook niet achter het vangtouw weg te slaan. En dat was wel nodig, want de molen was zeer moeilijk te vangen. Maar op die bewuste dag was het wel bar slecht weer; een harde zuidwestenwind met regen en onweer. Stoppen in zo'n bui gebeurde als het half kon niet, want dan kreeg je van het polderbestuur te horen dat je niet zo kinderachtig moest spelen met je molen. Gelukkig heeft m'n vader zich daar nooit aan gestoord. Hij kende immers zijn molen met z'n nukken en grollen het beste. Zo rond de middag stond vader achter de molen de lucht eens op te nemen, en in de wolken en regenflarden zag hij hoe een onweersbui zich vormde in het westnoordwesten. Wees dan extra op je hoede want wat er dan kan gebeuren, gebeurde ook die middag: de wind draaide snel van zuidwest naar westnoordwest. "Maar even de vang er op en bijkruien" dacht vader. Op de kruizolder aangekomen en de verschillende handelingen afgewerkt, was hij net klaar toen een knetterende slag langs de roed via de as langs het spil naar beneden daverde. Even later komt m'n vader krijt wit naar beneden zeggend tegen z'n vrouw: "Ik weet niet wie er eerder beneden was die vuurbal of ik. Deze inslag is nog betrekkelijk goed afgelopen en zo zie je maar weer hoe belangrijk het is om een bliksembeveiliging te hebben, want dan zal je inslag niet binnendoor via de spil gaan. Deze molen was er toentertijd niet mee uitgerust.

42

J. Rentenaar

17. Weervoorspelling

In de loop der tijden zijn heel wat "weerregels" ontstaan: uitspraken over het weer, die het mogelijk zouden maken het weer te voorspellen. Sommige van die regels zijn ronduit fabeltjes, maar vele andere bevatten een kern van waarheid, die maakt dat de regel vaak opgaat. Een aantal weerverschijnselen met het te verwachten weertype, werd gepubliceerd in de Succesagenda van 1963.

U treft het overzicht dat wij, met toestemming van de Uitgeverij N.V. Succes mochten overnemen hierbij aan.

TEMPERATUUR DAALT ONTIJDIG	W:Mist,gevolgd door vorst, Z: koel regenachtig
TEMPERATUUR STIJGT ONTIJDIG	Z: onweer, W:dooi.
WOLKEN.	
Windveren	Wind later regen.
Schaapjes	Meestal mooi weer.
Kleine stapelwolken	Mooi, standvastig droog weer.
Uitgroeierende stapelwolken	Buiig weer, onweer, vooral bij warm weer
Enkelvoudige wolkenlaag	Rustig droog weer, W: nevelig.
Twee of meer wolkenlagen	Onvast weer ,wind en regen, koel of koud
Snelle wolkendrift	Sterke wind, onvast weer.
Na opklaring weer windveren en schaapjes	Opnieuw storm en regen.
Mist, morgenmist bij stil weer	Trekt in de loop van de dag op.
Mist, toenemend bij dalende temp.	Vorst.
IJZEL	Dooi, einde van een vorstperiode.
REGENBOOG	Langzaam afbuiend weer.
MORGENROOD	Meestal regenachtig weer.
AVONDROOD	Mooi weer.
ONWEER BIJ ZEER WARM WEER	Na plaatselijke buien tijdelijke afkoeling.
ONWEER BIJ ONVAST, WINDERIG WEER	Z: langdurig koel, regenachtig weer.
ONWEER bij storm i.d. winter	Voorlopig onstuimig weer.

Op die manier zult u ongetwijfeld kenmerken ontdekken die niet op het lijstje staan , maar die een typische eigenschap zijn van het weer in uw streek. Alle regels in het nu volgende lijstje zijn immers maar gemiddelden, terwijl de werkelijke weerverschijnselen van streek tot streek sterk kunnen verschillen. Denk maar eens aan de onweders, die zich in het oosten van het land héél anders gedragen dan aan de kust .

44

18. Enkele tips

- Als er zich in de vloer van de kapzolder een luik bevindt sluit dat dan altijd als u op de kapzolder bezig bent. Zeker als u bezoekers heeft, maar ook als u alleen bent. Het zou niet de eerste keer zijn dat u in een onbewaakt ogenblik een misstap doet in een half geopend trapgat. Overigens treft men een dergelijk schuifluik vrijwel alleen aan bij watermolens, en niet bij korenmolens.
- Als u een "zware" vang hebt, zet dan tijdens het vangen één voet op het vangtouw . U hoeft dan niet zo met uw volle gewicht aan het vangtouw te hangen.
- Draai het uiteinde van het laatste zeil dat u heeft geklampt nooit om een heklat , maar zet het "uitwaterend" vast, d.w.z. dat het regenwater dat langs en in het zeil naar benéden loopt er uit kan lopen.
- Als u een zeil gaat voorleggen, en het achter de klampen vandaan haalt, doe dat dan ook met een zwaai , zodat het zeil niet zo krap langs de voorzoom glijdt en achter een of meer kikkertjes blijft haken. Dat voorkomt beschadiging van het zeil. U kunt na wat oefenen het

- zeil met één zwaai tegen het hekwerk laten vallen zonder dat het voorzoon, windborden of roed heeft aangeraakt.
- Doe nooit werkzaamheden op de kapzolder terwijl de molen draait. Uitgezonderd natuurlijk het uitproberen van een gewijzigde afstelling van de vang e.d. In een ogenblik van onbedachtzaamheid kunt u , of het gereedschap waar u mee bezig bent, door het gaande werk gegrepen worden. Ik weet van een geval waarin het snoer van een looplamp gegrepen werd en zich om de koningsspil wond. Ook zuigen of vegen alleen bij stilstaande molen.
  - In de bovenas is, vlak buiten de kap, een gleuf aangebracht, het z.g. waterhol. Dit waterhol verhindert het naar binnen lopen van regenwater langs de as. Voorwaarde is echter wel dat het waterhol ook werkelijk buiten de kap, dus nog buiten het steenbord zit. Controleert u dat eens. Zowel door naar achteren schuiven van de as als door voorovergaan van de kap (een veel voorkomend verschijnsel, o.a. gevolg van het naar buiten kantelen v.d. windpeluw) kan het voorkomen dat het waterhol te veel naar binnen komt, en de windpeluw gaat inrotten.
  - Wanneer de as naar achteren is gezakt, hetgeen naast slijtage van de pensteen ook nog andere oorzaken kan hebben, dan is alleen het vooruit brengen van as nodig om alle moeilijkheden te verhelpen, de molen is dan ook te diep in zijn werk gaan lopen .
  - Wanneer aan de voorkant van de kap de zaak voorover is gekomen, dan brengt het vooruit brengen van de as vaak het probleem met zich mee dat de kammen van het bovenwiel te ondiep gaan lopen in de schijf cq. bovenbonkelaar. Dan moet tevens, indien mogelijk , de ijzer- of busbalk naar voren, of het bovenwiel verhangen worden. Eén en ander moet natuurlijk aan de molenmaker worden overgelaten. De laatst genoemde oorzaak komt veel voor bij molens die pas gerestaureerd zijn, en die een nieuwe windpeluw of nieuwe of aangescherfde (=aangelaste) voeghouten hebben gekregen . De 'zetting" kan dan soms vrij omvangrijk zijn, en de voorkeuvelens betimmering gaat dan meestal de achterzijde van de askop raken.
- Eén en ander dient de (vrijwillig) molenaar van een gerestaureerde molen dus grondig in de gaten te houden, om dan tijdig de molenmaker te waarschuwen voor het treffen van voorzieningen.

19. Naar aanleiding van

Een uitneembaar luikje rond de vangstok in het achterkeuvelens bij een vang met klamp of duim , beschreven in "INFORMATIE" deel [III, pag. 17](#), kreeg, ik van Erich v.d. Heuvel uit Zevenaar de tip een stuk stevig soepel plastic te nemen, en dat, net als de manchet om het versnellingspookje in de auto om de vangstok te doen. Het plastic moet natuurlijk voldoende ruim genomen worden, zodat het niet bij grote zijdelingse bewegingen van de vangstok (denk aan storm van opzij) zou scheuren. Vermoedelijk kan het plastic het beste zowel op de achterkeuvelens als op de vangstok met veel kit of lijm en latjes met een paar spijkertjes er door vastgezet worden.

20. Houd eens een speurtocht in de krachtcentrale, de KAP

Het is van hot grootste belang, dat een vrijwillig molenaar niet voor pijnlijke verrassingen wordt geplaatst, die zich in de kap van zijn molen zouden kunnen voordoen. Daarom volgt hier een advies inzake de punten, waar regelmatig goed op gelet moet worden.

Eerst enkele overbekende punten: Als het bovenwiel te diep in de bonkelaar of schijf loopt, of de as raakt de ijzerbalk of lange spruit (achter het bovenwiel) , dan is de as aan de voorkant verzakt, hetgeen vele oorzaken kan hebben: verrotte windpeluw, dito voeghouten, doorbuigende voeghouden, ingezakt stapelhout onder de halssteen terwijl de oorzaak natuurlijk ook lager gezocht kan worden bij kruivloer, boventafelement, achtkantstijlen, fundering enz. enz.

Bij dit alles is het goed om op te letten, hoe het vet op hals zich gedraagt bij malende molen: is de hele hals, van boven af als blank metaal te zien, dan "draagt" de halssteen overal. Zien wij de blanke strook metaal slechts aan de achterzijde van de eigenlijke hals, en blijft de voorste helft zichtbaar 'vet, dan is de halssteen om wat voor reden dan ook scheef gezakt naar buiten toe, en moeten we de oorzaak zoeken in één der bovengenoemde punten. De as zal in zo'n geval ook duidelijk warm lopen.

Indien de bonkelaarskammen of de bovenschijfstaven de velg van het bovenwiel raken, zal de as even naar vóren moeten, hetgeen een handige vrijwillige molenaar misschien zelf zal weten klaar te spelen, indien de constructie zodanig is dat de pensteen met vulling naar voren gewigd kan worden. Dit doen bij langzaam draaiende molen. Ontbreekt de vooruitwigmogelijkheid dan moet de molenmaker ingrijpen.

Loopt de velg van de bonkelaar of schijfloop raak tegen de bovenwielkammen dan zal Je halssteen omhoog moeten, hetgeen echt molenmakerswerk is.

Op de examens wordt dikwijls de vraag gesteld: als de vang áánloopt (links , boven, rechts, of onder), wat doet u dan? U zult de antwoorden inmiddels wel kennen: raak lopen van boven: houtje tussen rust en rijklamp. Raak lopen van onderen: houtje tussen deze onderdelen wegnemen, of iets van de rijklamp afhalen. Loopt de vang links aan, dan de schuinte van rust en rijklamp vergroten, of de lendenstut iets naar links wiggen. Loopt de vang rechts aan , dan de lendenstut iets naar rechts verstellen. Moet er iets aan de vangbalk veresteld worden, omdat andere middelen tot verhelpen van het aanlopen niet voldoende zijn , denk pas in de laatste plaats aan het verstellen van het lange sabelijzer. Daardoor kan nl. de vangbalk te laag komen te hangen, en voldoet de stand van de vangstok, van buiten gezien, niet meer aan het "gezicht".

Als uw molen een schuif heeft in de voorste ezel of vangpoll gebruik dan deze mogelijkheid eerst, mede omdat het verstellen dáár veel fijner te regelen is, dan met het kiezen van een ander gat in het sabelijzer.

Ook als alles goed is, en de vang niet aanloopt, kan door slijten van de vang, de vangbalk geleidelijk lager komen te hangen.

Let goed op, dat deze balk niet te ver door de horizontale stand heen zakt: de trekkracht vermindert dan; de vangbalk kan op de kapzolder zakken, of de vangstok kan met zijn binnen-einde op de penbalk terecht komen; in beide gevallen missen we de remkracht van het volle

---

gewicht van de vangbalk. Ook lette men steeds goed op, of de sleuf in de voorste ezel ruim genoeg is voor het versmalde deel van de vangbalk, dat daar in scharniert.

Controleer regelmatig of de vangbalk in "nere" toestand niet vastloopt in deze sleuf, zodat het vanggewicht in feite niet neer met volle kracht aan het sabelijzer trekt, maar hangt op de ezel. Is deze sleuf te krap gemaakt hak hem dan onder-achter en boven-voor iets uit. Bij een stutvang lette men erop, dat de stut niet te horizontaal kont te staan. Hij moet ongeveer zo staan, dat de doorgetrokken onderkant van de stut als raaklijn terecht komt op de buitencirkel van de bovenwielkammen.

Denk er steeds om: als de vang het niet of slecht doet, kunt u in de grootste moeilijkheden komen .

Verder moet u alle bouten van het vangstelsel eens nalopen; bouten kunnen doorroesten en dunner-slijten of -roesten, hetgeen ook weer aanlopen van de vang ten gevolge kan hebben. Vergeet niet de vang is zo sterk als zijn zwakste schakel; iedere bout die breekt, maakt vangen geheel onmogelijk.

Weet u b.v. zeker, dat de bout door het lange sabelijzer in het midden even dik en sterk is als de zichtbare uiteinden? Trekt u deze pin er eens een keer uit, wanneer de roed aan de ketting staat, en een ander van buitenaf de vang iets licht. Is er een sleuf aan de onderkant in deze pen gesleten, en is de bout overigens nog sterk genoeg, draai de pen dan een kwart of een halve slag. Misschien kunt u de gehele slijtage-sleuf wegwerken door de pen van de andere kant door de vangbalk te slaan. In beide gevallen vermindert u de speling in het vangstelsel.

49

Ook de bout van de voorste ezel is van het grootste belang. Bekijk u ook eens de dikte hiervan in het hart, terwijl u dan meteen ziet, of de gaten in vangbalk en ezel niet te ruim zijn geworden.

Voor molens met een verstelbare schuif in de voorste ezel geldt dan nog het volgende: zitten de wiggen van deze schuif goed vast, of beweegt de schuif iets op en neer, wanneer gevangen of de vang opgehaald wordt? Dit laatste mag natuurlijk beslist niet het geval zijn .

Dan zijn daar de bouten, die door de maanijzers en de vangstukken lopen; op hen komt eveneens de enorm kracht van het vangen aan, en moeten dus geen tekenen van dunner worden of doorroesten vertonen. In dit verband lette men op de "scharnier-bouten" van de maanstukken. De scharniergaten in de maanstukken zelf mogen niet te groot worden, of - nog erger - naar de uiteinden toe zo ver uitslijten, dat bij een zware vangoperatie, openscheuren, doordat het laatste bochtje metaal het begeeft.

Men kan bij een gevangen molen het beste controleren, of de vangbalk niet te laag hangt. Ook ziet men dan, of deze balk niet klem loopt in de ezel, óf dat vangkracht verloren gaat, doordat de vangstok binnen op b.v. de penbalk hangt.

Maar veel kunt u leren wanneer u een ander eens een paar keer laat vangen, en zelf in je kap alles waarneemt. Hoe ver moet uw collega b.v. de vangbalk lichten, voordat het sabelijzer werkelijk omhoog gedrukt wordt? Allerlei hierboven genoemde kansen op speling verraden zich dan, zoals b.v. die bij de pen door het sabelijzer, en die door de voorste ezel.

Ook komen dan de spelingen aan het licht , die in de (eventuele) "scharnier-verbindingen; tussen de vangstukken mochten zitten. De misschien te dun geworden bouten of te grote gaten zijn op deze wijze gemakkelijk op te sporen

Als uw collega dan even later bij flink snel draaiende molen de vang neerlegt, let u dan vooral eens op de voorste ezel: daarop komt een enorme kracht (óók pl.m. 1.000 KG) naar boven. Zit deze ezel nog stevig vast aan het voeghout? Beweegt de ezel misschien iets heen en weer , of van achteren naar voren? Dan moeten de schoren worden vastgezet. Kijk ook de verbinding ezel-voeghout goed na. Grijpt de ezel goed met een keep onder het voeghout om de grote opwaartse druk te kunnen weerstaan? Zitten de spijkers van deze verbinding nog goed vast? Ook de wiggen , waarmee het bovenwiel op de as is vastgezet, dienen regelmatig te worden nagevoeld.

Een loszittend bovenwiel is een bron van bijzonder veel ellende. Soms blijkt de ijzerbalk los te zitten, hetgeen we het best kunnen zien, als de molen zijn werk trekt: Aanslaan van wiggen, in het voeghout en het verzetten van woutertjes vóór deze wiggen is dan het medicijn.

Er is natuurlijk in de kap nog wel wat meer dat in de gaten gehouden moet worden, maar voor deze keer wil ik het hierbij laten.

E. Smit jr .